

SKATTENYTT

Officiellt organ för Taxeringsnämndsordförandenas Riksförbund

Nr 10/1960

Årg. 10

DISTRIBUTÖR AV
MEDDELANDEN FRÅN RIKSSKATTENÄMNDEN

Vem är arbetsgivare enligt ATP?

Av förste byråsekreterare Gösta Stendahl

Jämlikt KF 18/12 1959, 6 § (SF nr 552) är arbetsgivare skyldig att varje år lämna arbetsgivaruppgift till ledning för beräkning av avgiftsunderlag för avgiften till tilläggs pensioneringen. Sådan uppgift skall avlämnas till den lokala skattemyndighet, inom vars tjänstgöringsområde vederbörande skall taxeras till statlig inkomstskatt eller, om han icke skall taxeras till sådan skatt, han bedrivit sin huvudsakliga verksamhet. I Stockholm skall dock uppgiften lämnas till Överståthållarämbetet. För redare, som har att redovisa sjömansskatt, gäller att uppgift skall avlämnas till Sjömansskattekontoret.

I anslutning härtill har föreskrivits (8 §) att skattemyndigheterna på sätt Riksförsäkringsanstalten närmare föreskriver skall utöva kontroll av att uppgiftsskyldigheten enligt denna förordning fullgöres. En sådan kontrolluppgift torde komma att medföra att myndigheterna

skall vaka över att ifrågavarande uppgifter inkommer och att de är fullständiga (se prop. 1959 nr 175 s. 142). Beslutanderätten i frågan vem som skall anses vara arbetsgivare och därmed skyldig att inkomma med uppgifter, tillkommer visserligen Riksförsäkringsanstalten, som ju har att beräkna arbetsgivaravgifterna, men skattemyndigheterna torde komma i beröring med spörsmålet i samband med kontrollen av arbetsgivaruppgifterna.

För den presumtive arbetsgivaren eller hos honom anställd kamrers — och kontorspersonal, som skall svara för utarbetandet av arbetsgivaruppgiften — är problemet nog så betydelsefullt. Det gäller ju bl. a. vem som skall svara för pensionsavgiften enligt ATP.

Arbetsgivarbegreppet.

Liksom fallet är beträffande begreppet "arbetstagare" enligt ATP (se artikel av

författaren i Skattenytt 1960 nr 9) saknar begreppet "arbetsgivare" närmare definition i lagen. Tolkningen av arbetsgivarbegreppet kan därför bli svår. Det är visserligen klart, att har man konstaterat att en person är arbetstagare, så vet man i allmänhet till vem han står i arbetstagarförhållande. Emellertid finns det en hel del fall, där svårigheter uppkommer i detta hänseende. Man kan t ex tänka på de fall där en person, som i och för sig själv är arbetstagare, anlitar medhjälpare, som han själv avlönar, t ex skogskörare med skogshuggare som medhjälpare. Är skogsköraren eller hans uppdragsgivare (virkesägaren) att anse som arbetsgivare för skogshuggarna? Eller det kan vara fråga om sk utlånad arbetskraft. En montör hos leverantören av en maskinell anläggning medföljer till köparen av anläggningen för att biträda med montagearbetet. Vem skall anses såsom arbetsgivare? Leverantören eller köparen?

Av förarbetena till ATP framgår, att man på förevarande område liksom fallet varit med arbetstagarbegreppet skall följa den praxis som utbildats vid tillämpningen av framför allt semesterlagen, sjuk- och yrkesskadeförsäkringslagarna. I dessa lagar saknas liksom i ATP definition på vad som menas med "arbetsgivare". Den praxis, som åsyftas, är framför allt de allmänna domstolarnas avgöranden av vissa mål enligt semesterlagen och HB 17 kap. 4 §, dels vissa AD-domar, dels ock FR:s utslag i mål rörande tillämpningen av YFL.

Vem kan vara arbetsgivare?

Såsom allmänt krav gäller, att den presumtive arbetsgivaren skall ha sk rättspersonlighet (rättskapacitet). Därmed menas, att vederbörande skall äga förmåga

att ha rättigheter och förpliktelser, såsom definitionen inom juridiken brukar lyda. Såväl fysiska som juridiska personer kan ha denna egenskap och bli att anse såsom arbetsgivare enligt ATP:s mening. Av nämnda två grupper kräver den senare en närmare avgränsning.

Allmänt bekant är att aktiebolag liksom handelsbolag — varmed likställes enkelt bolag, som är infört i handelsregistret — kan vara arbetsgivare. Att det icke alltid är tillräckligt med anmälan till handelsregistret för att ett handelsbolag skall anses såsom arbetsgivare visar emellertid FR:s utslag i BD nr 2849/55 (ref. 1956 nr 19). Målet gällde handelsbolag med tre till handelsregistret anmälda delägare, S., P. och T. Av dessa ägde S. firman. Vissa orsaker, vilka icke S. ville uppgiva, hade gjort att P. och T. måst gå in i firman. Dessa, förman resp. chaufför, ägde "ingenting av firmans tillgångar eller någon utdelning av eventuell vinst". Med hänsyn till omständigheterna ansågs P. och T. icke såsom delägare i företaget utan var med avseende å sitt arbete åt företaget att betrakta såsom arbetstagare i förhållande till S. såsom arbetsgivare.

Föreningar, som har till ändamål att tillgodose medlemmarnas gemensamma ekonomiska intressen och vilka icke inregistrerats som ekonomiska föreningar, anses ej äga rättspersonlighet. Detsamma är förhållandet med enkla bolag. I dessa fall kan de rättsliga bildningarna icke som sådana bli arbetsgivare utan i stället har man att vända sig till de enskilda delägarna som arbetsgivare, om anställda finns. Ideella föreningar, såsom religiösa, vetenskapliga och nykterhetsföreningar, fackförbund, avdelningar av fackförbund anses däremot äga rättspersonlighet och kan vara arbetsgivare. Enligt rättspraxis torde

dock krävas, att föreningen antagit stadgar av icke alltför bristfällig beskaffenhet samt valt styrelse. Stiftelse är juridisk person och kan vara arbetsgivare.

Det är givet, att dödsbo såsom juridisk person kan vara arbetsgivare. Emellertid observeras, att en dödsbodelägare kan bli arbetstagare i förhållande till dödsboet såsom arbetsgivare endast om särskilt arbetsavtal träffats mellan boet och delägare. Sålunda har delägare i oskiftat dödsbo, vilka mot bestämd avlöning utförde arbete i en av boet bedriven rörelse, ansetts såsom arbetstagare i förhållande till dödsboet med avseende å sitt arbete i rörelsen (FR 1957 ref. nr 17, charkuterirörelse, FR 1958 ref. nr 19, tobakshandel), medan i fallen FR 1957 ref. nr 30 (möbelfabrik) och FR 1958 ref. nr 26 (jordbruksrörelse) dödsbodelägarna ej blev ansedda såsom arbetstagare i förhållande till dödsboet såsom arbetsgivare med hänsyn till bl a att delägarna icke tillgodoräknat sig viss på förhand bestämd lön.

Beträffande konkursbo gäller likaledes, att boet såsom juridisk person kan träffa avtal om arbetsanställning. Emellertid har konkursgäldenären en särskild ställning i konkursen, och man har i praxis icke velat godtaga att han skall anses vara i tjänst hos konkursboet. Sålunda har i konkurs försatt byggmästare (FR 1958 ref. nr 21) icke ansetts som arbetstagare i förhållande till boet såsom arbetsgivare med avseende å arbete för konkursboets räkning (fullföljande av före konkursen på entreprenad åtagna byggnadsarbeten). Däremot har en 16-årig son till konkursgäldenären, som levde i hushållsgemenskap med fadern, ansetts såsom arbetstagare i förhållande till konkursboet såsom arbetsgivare med avseende å arbete å konkursboet (FR 1958 ref. nr 22).

Familjemedlem som arbetsgivare.

Det förhållandet, att en kvinna i hemmet utför hushållsarbete och av maken erhåller hushållspengar, konstituerar ej i och för sig någon anställning i civilrättslig mening. Däremot har maka (make) ansetts kunna vara anställd i den andra makens (makans) rörelse och därigenom den senare blivit ansedd som arbetsgivare. Ett annat vanligen förekommande fall, där man har att bedöma det familjebetonade förhållandets inverkan, är då man och kvinna sammanbor utan att vara gifta och där kvinnan utför hushållsarbete för deras gemensamma räkning. Om i sådana fall det träffats ett klart avtal om lön eller till den allmänna sjukkassan anmälts eller på annat sätt text i uppgift till mantalskrivningen utåt kommit till uttryck att anställning föreligger, har mannen ansetts såsom arbetsgivare och ålagts försäkringsplikt. För hemmavarande barn kan likaledes ett arbetsgivareförhållande uppkomma. Såsom exempel kan anföras en rörelseidkare eller en jordbrukare, som har barn som deltagare i rörelsen.

S. k. utlåning av arbetstagare.

Inte så sällan förekommer det, att ett företag "utlånar" arbetskraft till annat företag eller ställer den till det andra företags disposition (förfogande). Frågan uppstår då vem som i förevarande fall skall anses såsom arbetsgivare. Mål på detta område i högsta instans har ännu icke förekommit på yrkesskadeförsäkringens eller semesterlagens område i någon större omfattning. Emellertid synes ledning kunna erhållas av vissa mål, som avgjorts enligt 1916 års olycksfallsförsäkringslag, då bedömningen av denna fråga synes ha överensstämmt med det civilrättsliga betraktelsesättet. Tankegången synes

ha varit, att en utlånad arbetstagare är anställd hos det utlånade företaget, såvida icke särskilda omständigheter föreligger, som tyder på att ett nytt anställningsavtal kommit till stånd. Av underordnad betydelse har ansetts vara vem som utbetalar lönen till arbetstagaren.

Av mål på olycksfallsförsäkringslagens område i förevarande hänseende må nämnas följande: FR 2435/45 (Arbetarskyddet 1946 ref. nr 36). För elektrisk montör, som var anställd hos och avlönad av elektriskt bolag men som av detta bolag ställts till ett sockerbolags förfogande för utförande av elektriskt montagearbete, har sockerbolaget ansetts vara arbetsgivare. Elektriska bolaget hade enligt FR:s mening icke åtagit sig ombesörja utförande av det arbete, i vilket olycksfallet inträffat utan endast ställt montören till sockerbolagets förfogande. I ett annat mål, FR BD 943/1947, förklarades Statens Vattenfallsverk, som av ett aktiebolag beställt leverans och uppmontering av löpkranar, såsom arbetsgivare för hantlangningsarbetare. Enligt leveranskontraktet ålåg det beställaren, Vattenfallsverket, att tillhandahålla dylik arbetare. Arbetaren hade utfört arbetet på uppdrag av verket. — I mål FR BD nr 5593/52 var fråga om svetsningsbolag, som på entreprenad åtagit sig att i egen regi utföra visst arbete åt ett sockerbolag. Under utförandet av arbetet anmodade svetsningsbolagets folk några personer, tillhörande sockerbolagets personal, att hjälpa dem med viss del av arbetet. Sockerbolaget ansågs såsom arbetsgivare. — Belgisk firma ansågs (FR BD nr 652/53) såsom arbetsgivare för hos svenskt järnverk arbetande person, som av firman tillhandahållits för visst monteringsarbete.

På YFL:s område har ännu icke före-

kommit fall, som lämnar bestämda riktlinjer beträffande arbetsgivarfrågan för den utlånade arbetskraften. Av intresse är emellertid ett mål (FR BD nr 25/1960), som företrädesvis rör stuveriarbetare i Göteborgs hamn. Dessa utför sitt arbete så att de utför lossnings- och lastningsarbeten åt olika företag, som också omhänderhar ledningen av sådana arbeten. Deras löneförmåner däremot regleras, när det gäller Göteborg, enhetligt av Göteborgs Hamnarbetskontor, som företräder olika intressegrupper såsom redare, skeppsmäklare, skeppsstuvare och speditörer ävensom vissa branschföreningar. FR fann, att hamnkontoret skulle anses såsom arbetsgivare för stuveriarbetare, då de utförde berörda lossnings- och lastningsarbeten. Avgörandet torde innebära, att man företrädesvis alltjämt vill anse den som ställer till förfogande eller utlånar arbetskraft såsom arbetsgivare.

De s. k. mellanmansfallen.

Det förekommer ej så sällan, att en person som åtagit sig att utföra visst arbete för utförandet av detsamma anlitar medhjälpare. Såsom en följd härav har vederbörande kommit att intaga en mellanställning mellan å ena sidan den för vilkens räkning arbetet utföres (uppdragsgivaren, huvudmannen) och å andra sidan de arbetstagare, vilka uppdragstagaren (mellanmannen) anlitar i arbetet (medhjälparna). Sådana arbetsrättsliga förhållanden har vanligen benämnts mellanmansfall.

Vid en bedömning av frågan vem som i dylika fall skall anses såsom arbetsgivare för medhjälpare — huvudmannen eller mellanmannen — är det givet, att lösningen i första hand kommer att bero på med vem medhjälparen slutit anställningsavtal. Av naturliga skäl har man i rättspraxis

även tagit hänsyn till sådant förhållande som att mellanmannen uppträtt såsom ombud för huvudmannen. Även om mellanmannen icke ansetts äga fullmakt (muntlig, skriftlig eller ställningsfullmakt), har det i många fall varit tillräckligt, att det från huvudmannens sida varit förutsatt, att mellanmannen skall anlita medhjälpare. Huvudmannen har då ansetts såsom arbetsgivare.

Det är givet, att om mellanmannen civilrättsligt sett är att betrakta såsom självständig företagare beträffande visst arbete, är detta förhållande en omständighet som talar för att mellanmannen skall anses såsom arbetsgivare för medhjälparna med avseende å arbetet ifråga (jfr 1 § arbetarskyddslagen, 2 § 1916 års olycksfallsförsäkringslag). Å andra sidan synes det svårt att ur rättspraxis dra någon allmän slutsats, att mellanmannen som är att anse såsom arbetstagare i civilrättslig mening, alltid skulle vara utesluten från att kunna anses såsom arbetsgivare. I de flesta fall har emellertid medhjälpare av ifrågavarande slag ansetts såsom arbetstagare i förhållande till huvudmannen såsom arbetsgivare.

I det följande angives några rättsfall, som belyser hur rättspraxis bedömt arbetsgivarfrågan.

I målet AD nr 88/1942 gällde frågan bl a vem som skulle anses såsom arbetsgivare för två skogsarbetare, vilka först arbetat som huggare hos domänverket samt därefter på anmodan av en körare haft huggningsarbete vid en avverkning, som företagits enligt ett mellan köraren och domänverket upprättat avverkningskontrakt. Domstolen fann därvid, att köraren skulle anses såsom självständig företagare samt att huggarna skulle anses såsom anställda icke hos virkesägaren utan

hos köraren. Det torde observeras, att skogskörarnas ställning sedermera förändrats så att de åtminstone när det gäller skogskörare med häst kommit att betraktas såsom arbetstagare i civilrättslig mening.

Detta mål synes lämpligen kunna jämföras med målet FR 1957 ref. nr 18: En person E. har åtagit sig att mot viss ersättning per kubikfot avverka, upphugga och barka skog för ett sulfitaktiebolags räkning. Arbetet omfattade 500 m³. E. lejer K., som äger motorsåg, att utföra trädfällningen mot viss ersättning per kubikmeter. E. utför upphuggning och barkning ensam. — Sedan det konstaterats, att K. trots innehavet av motorsåg icke var att anse såsom självständig företagare, uppkom frågan huruvida K. skulle anses såsom arbetstagare i förhållande till E. eller till aktiebolaget. FR fann, att bolaget skulle anses såsom arbetsgivare jämväl för K. med avseende å ifrågavarande arbete.

Inom ett annat område, restaurangmusikernas, kan jämföras målen NJA 1942 s. 122 och Svea hovrätts mål nr 394/1943. I det förra målet var fråga om en kapellmästare, som jämte kapellets övriga medlemmar ansågs vara anställda hos vederbörande hotellföretag. Rådhusrätten, vars utslag fastställdes av HD, ansåg att kapellmästaren med hänsyn till kontrakt med hotellföretaget och övriga omständigheter icke kunde anses såsom arbetstagare. Såsom självständig företagare betraktades däremot en kapellmästare i Svea hovrätts nämnda mål. Kapellets övriga musiker blev också ansedda såsom anställda i kapellmästarens tjänst.

När det gäller försäljningsverksamhet finnes ett par betydelsefulla avgöranden. Det ena gäller en försäljningskontorschef

hos AB Addo, som å försäljningskontoret sysselsatt kontorsbiträde (FR BD nr 1079/55). Det andra fallet gäller ett försäljningsombud hos AB Åtvidabergs industrier, som sysselsatt viss kontorspersonal och vissa underförsäljare (FR BD nr 700/55 och 2087/56). Såväl mellanmännen som medhjälparna i båda ifrågakörande mål ansågs såsom arbetstagare i förhållande till resp. bolag såsom arbetsgivare.

Från ett annat yrkesområde kan refereras följande mål. En person, J. P., åtar sig enligt kontrakt med bruksaktiebolag att mot viss entreprenadsumma ombesörja städningen inom angivna lokaler. J. P. anställer och avlönar härför sju städerskor samt deltar delvis själv i arbetet. J. P. är dessutom anställd på brukets tjänstemannamäss samt som städerska hos bruket mot timpenning för arbete, som avser andra lokaler än de i kontraktet angivna. I sistnämnda arbete deltagar även andra städerskor, för vilka J. P. för timlistor och utövar arbetsledning men vilka erhåller avlöning av bruket. FR fann (BD nr 1231/59) J. P. vara arbetsgivare för städerskor som sysselsätts i arbete enligt entreprenadkontraktet (jfr AD dom nr 31/1958).

Arbetslag

I fråga om arbetsgivarefrågan vid arbetslag och liknande finns några betydande fall.

Hälsingborgs stad ansågs i ett av FR avgjort mål (FR 1955 ref. nr 9) som arbetsgivare för medlemmar av ett auktoriserat trossförarlag och genom dem sysselsatt arbetskraft. — Malmö kooperativa hjälpslaktarlag, förening upå med ändamål att bedriva hjälpslakt vid Malmö stads slakthus samt främja medlemmarnas eko-

nomiska intressen genom att anskaffa slakteriutensilier åt medlemmarna ansågs såsom arbetsgivare för medlemmarna, ehuru inkomster från rörelsen icke bokfördes av föreningen och endast medlemmarna arbetat i rörelsen (FR BD nr 1187/1957). — Byggmästare, som tillsammans med tre byggnadssnickare bildat ett arbetslag, hade åtagit sig byggnadsarbeten mot timpenning. Byggherren ansågs såsom arbetsgivare i förhållande till byggmästaren och de arbetare, som arbetade tillsammans med honom (FR BD nr 1817/1957). Erinras må dock, att det många gånger kan vara svårt att avgöra om arbetslag föreligger. Om en av de i byggnadsarbete deltagande intar en särställning t ex därigenom att han erhåller högre timpenning än de övriga eller erhåller vinst på anskaffat material, kan det finnas anledning att betrakta denne såsom arbetsgivare, i synnerhet om han eljest bedriver rörelse såsom byggmästare.

Särskilt observandum.

I 5 § 2 stycket ATP stadgas, att såsom inkomst av anställning avses ersättning för arbete för annans räkning, om vilken uppdragsgivaren och uppdragstagaren är ense, att den skall anses såsom inkomst av tjänst. Som villkor härför gäller, att ersättningen under ett år uppgått till minst 300 kr samt utgått i form av penningar. Oaktat en person enligt vanliga regler icke skulle bli ansedd såsom arbetsgivare, medför sådan överenskommelse att uppdragsgivaren blir ansedd såsom arbetsgivare för uppdragstagaren.

Anm.: Vissa av FR:s mål från 1955 finns refererade i samling, utgiven av Socialförsäkringsbolagens förening.

Förkortningar: AD = Arbetsdomstolen; FR = Försäkringsrådet; HB = Handelsbalken; NJA = Nytt juridiskt arkiv; YFL = Yrkeskadeförsäkringslagen.